

Ole Ravn M.H.: Fra "Dansk Historie og Litteratur"

syshim 2010

to øre til bonden i tokkebod (: bøde med beskedne satser). Hvad en fri mand end gør imod bondens ufrie tyende – hvis det er slag eller sår og ikke lyde – skal han give lægeløn og erstatte tabet af arbejde og bøde to øre til bonden i tokkebod. Bliver der lyder (: skader på trællens krop), skal han bøde for dem efter gode mænds syn, og lyder kan ikke sættes højere end til tre mark hvorledes de end bliver.

6. Dræber en træl en fri mand, skal den, der ejer trællen, have ret til at gøre, hvad han helst vil, enten udlevere sin træl til den dræbtes arvinger og desuden bøde seks mark eller beholde sin træl og bøde ni mark.

Jyske Lov

1. *Hvorledes man skal gifte sig.*

Den, der vil tage sig en kone, skal anmode om hende hos hendes fader eller hendes søn, hvis han er fuldvoksen, eller hendes broder. Men findes der ingen af disse, da skal han modtage hende af den nærmeste slægtning, men det skal dog være med hendes samtykke og vilje. Men har kvinden ingen frænder, kan hun bede, hvem hun vil, om at give hende til ægte. Men har hun så nære frænder, at de er hendes rette værger, såsom fader, broder, søn, bedstefader, farbroder eller morbroder, og hun giver sig selv til ægte uden deres samtykke, da skal de have rådighed over hendes ejendom, så længe hun lever. Men bliver hun voldtaget, har hun ikke af den grund forspildt sit gods.

2. *Mod hvem der kan begås helligbrøde.*

En mand kan ikke begå helligbrøde (: en meget alvorlig forbrydelse) mod sin hustru og sine børn, som er i fællig med (: sammen med) ham, medmindre han tilføjer dem sår med od eller æg (: den

spidse eller skarpe del af sværdet) eller sønderslår deres lemmer, for han skal revse dem med stok eller med vånd (: tynd kæp), hvis de forser sig, og ikke med våben. Det samme gælder også om tjenestetyende. Men mod husbonden kan hustruen nok begå helligbrøde. Børn kan på alle tider af året begå helligbrøde mod deres forældre.

3. *Hvad en tyv kan hænges for.*

Har han stjålet kostet til en værdi af en halv marks værdi eller mere, da kan ombudsmanden hænge ham uden dom og gør ingen synd derved, fordi hans gerning har dømt ham, og han hænger ham for rettens og kongens magts skyld og ikke af hævn. Men bonden må ikke selv hænge sin tyv, fordi han gør det af hævn. Selv om der er handlet ilde imod ham, må han ikke selv tage sig til rette (: begå selvtægt, dvs. tage loven i egen hånd).

Tyven skulle hænges for rettens og kongemagtens skyld.
Kalkmaleri fra 1400-tallet.



2. Om år ca. 116

*Aelred af Riev
sendt til den
nok her han o
og kærlighed.
som Aelred skn
for klostret i R*

Mens jeg end
meget glad for
Jeg hengav mi
som hænger tr
og fulgte helt
kærligheden, s
sødere, intet gl
at blive elsket
Jeg vaklede
10 former for kærl
tit kurs. Jeg ker
sandt venskab
af noget der lig
Derefter be
15 at genoprette d
af, at oplefte de
den spedalske
berøring. Jeg o
og gik i kloster.
20 Straks henga
hellige bøger. T
været formerke
sualitetens sort
ikke engang øje
25 herefter blev Den
i sammenlignin
viden som den
mangelfuld. (...)
Nu kunne jeg
30 medmindre det
hønnig som J
ønskede Joan de
med Den hellige

1. Landskabslovene, 1200-tallet

Landskabslovene er middelalderlige lovbøger med retsregler for de gamle danske lands-tingsområder. De følgende uddrag (med vores nummerering) er fra henholdsvis Skånske Lov fra begyndelsen af 1200-tallet og Lyske Lov fra 1241. Først i 1683 blev disse landskabslove afløst af Danske Lov som gjaldt for hele riget.

Skånske Lov

1. Finder en mand en anden mand i sengen hos sin ægtehustru, og dræber husbonden horkarlen i sengen med hende, da skal han føre bolster (: sengetøj) og lagen til tinget med to mænds vidnesbyrd på, at han dræbte den mand i sengen med hende og ikke andetsteds. Når det er gjort, skal han (: elsker) ligge uden for kirkegården på marken, og der skal ikke gives bøder for ham.
2. En mand kan også gøre hærværk, hvis han tager en kone eller en mø med vold ude i marken eller hjemme i husene. Nægter han, og er der ikke vidner på det, skal han rense sig med tre tylvter (: tre gange tolv mænd). Er der vidner på det, skal han rense sig ved jernbyrd (: bære gløende jern). Brænder han sig, eller tilstår han, skal han bøde fyrretyve mark (: ca. værdien af 12 okser) til sagsøgeren og fyrretyve mark til kongen.
3. Bliver en kvinde taget i løndom (: i det skjulte) med sin vilje, skal den, der tog hende, bøde seks mark til frænderne (: mandlige slægtninge) – og kvinden skal ikke have en penning deraf – eller han skal nægte med to tylvters ed. Den kvinde, der bliver taget således, kan ikke

overlade, hvem hun vil, at føre sin sag, men den, der er nærmest i slægt med hende og råder for hendes giftermål, skal rejse sag. Således er det også, hvis en ugift kvinde bliver slået eller på anden måde mishandlet, da kan hun ikke overlade til nogen mand at optræde på sine vegne end den, der er nærmest i slægt med hende og råder for hendes giftermål.

4. Sker det, at en mand begår manddrab, skal han allerførst bøde en rate af sit eget (: sine egne penge), og derefter skal han sammenkalde sine fædrene frænder, og de skal overveje, hvor mange de er, der skal bøde en rate, og hvad der tilkommer enhver af dem at bøde. Broder skal bøde mest og brodersøn halvt så meget, og efterhånden som slægtskabet bliver fjernere, bliver bøderne stadig halvt så store, lige indtil de bliver af en ørtugs (: meget lille beløb) værdi. Derefter kan de ikke blive mindre. Når de fædrene frænder har gjort således, skal de mødrene frænder gøre på samme måde.
5. Bliver en mands træl dræbt, skal den, der dræbte ham, bøde for ham med tre mark og give tylvtered på, at han ikke var mere værd, eller lægge så meget til, som han vil, og altid give tylvtered derpå. Bliver en hånd afhugget på en træl, skal den, der huggede den af, bøde halvanden mark og desuden give tylvtered på, at han ikke gjorde bonden mere skade ved det afhug, eller lægge til, som før er sagt. Bliver begge hænder afhugget, skal den, der gjorde det, bøde tre mark og desuden give både ed og gods, som før er sagt. Bliver en træl slået, eller han får sår, skal den, der gjorde det, erstatte tabet af arbejde og give lægeløn og bøde

Middelalderen – slægten under pres

I landskabslovene fremgår det tydeligt at slægten i middelalderen fortsat havde ansvaret for individets handlinger. Lovene viser dog også at en forbrydelse ikke længere kun var et anliggende mellem to slægter, men tillige angik de højere magter, kongen og kirken. Forbryderen og hans slægt kunne nemlig ikke længere nøjes med at betale erstatning til den forurettede slægt, men måtte også betale en bøde til kongen. På den måde er landskabslovene udtryk for kongemagtens forsøg på at begrænse slægtens betydning. Landskabslovene forbyder af samme grund den selvtægt der var typisk for vikingetiden, for i stedet at indføre centralmagtens voldsmonopol. Der var dog enkelte undtagelser. Landskabslovene forbyder blodhævn, men en mand der greb sin kone i sengen med en anden, havde dog ret til at slå begge ihjel. Det fremgår også af folkeviserne at de gamle slægters overhoveder ikke uden videre har bøjet sig for forbuddet mod blodhævn.

For den unge herremands søn der ikke arvede gården, var ridderskabet et alternativ til slægten. Uanset om han tjente kirken som korsridder eller indgik i kongens hird, ville han blive indviet i idealer og tænkemåder der ofte stod i modsætning til slægtens. Det kunne skabe konflikter sådan som det ses i folkevisen om Ebbe Skammelsøn.

Kirkens ideer om tilgivelse, individuel frelse og åndeligt fællesskab mellem alle mennesker stod også i modsætning til forestillingen om slægten som højeste autoritet. For det enkelte menneske kunne kirken tilbyde et alternativ til slægtens fællesskab. Man kunne som mand gøre karriere inden for kirken, og både mænd og kvinder kunne gå i kloster. Slægten var ikke længere det eneste trygge sted at være.

For de jævne bønder blev landsbyen en slags erstatning for tilknytningen til en stærk slægt. Noget lignende gjaldt for de lav som byernes købmænd og håndværkere sluttede sig sammen i. Der var for hvert fag et lav som varetog medlemmernes interesser. Samtidig stod byerne under kongens beskyttelse.

Slægtens autoritet blev altså i nogen grad undergravet i løbet af middelalderen. Derved blev husstanden i højere grad samfundets centrale enhed og rammen om den enkeltes liv. Både konge og kirke trak i retning af at etablere en direkte sammenhæng mellem den enkelte husstand og øvrighed – uden om slægten.

Ægteskab og seksualitet i middelalderen

I overklassen var ægteskabet stadig en alliance aftalt mellem to slægter. For jævne mennesker var ægteskabet en praktisk foranstaltning. Husstanden var først og fremmest et nødvendigt produktionsfællesskab. Gensidig tiltrækning mellem de to unge var ønskelig, men ikke et hensyn der vejede tungt. Tværtimod kunne seksualiteten være en farlig kraft der kunne true de økonomiske og praktiske hensyn ved at få den enkelte til at opføre sig ufornuftigt (mod samfundets normer). Familiefaderen var i alle samfundslag, helt i feudalismen ånd, herre i huset og alles beskytter, mens kone, børn og tyende var hans tro undersåtter.

Kirken forsøgte med et vist held at gøre op med vikingetidens og slægtstænkningens opfattelse af ægteskabet som en udelukkende praktisk eller forretningsmæssig foranstaltning. Familien var hellig, ligesom ægteskabet var helligt og derfor ikke kunne opløses ved skilsmisse. I løbet af middelalderen gennemtvang kirken et skarpt skel mellem ægtefødte børn og børn født uden for ægteskabet. På den måde understregede kirken ægteskabets hellighed, og den tog samtidig afstand fra hor som en alvorlig synd. Det bedste var helt at undlade at gifte sig for i stedet at dyrke den rene, åndelige kærlighed til Gud. Som det fremgår af teksterne 2, 3 og 4 var det ikke altid virkeligheden svarede til det præsten prædikede.